

Brzesko בז'סקו

את מועד הופעתם של ראשוני היהודים בבז'סקו יש למנות עם הענקת חוק מגדבורג לעיר על ידי המלכה יאדוויגה בשנת 1385. מספר היהודים בעיר עלה אחרי שנת 1605, כאשר על סמך צו מלכותי הקהילה היהודית גורשה כולה מהעיר בוכניה. חלק מיהודי בוכניה התיישבו לבטח בבז'סקו, הלא רחוקה. במאה הי"ז קהילה מאורגנת כבר הייתה חייבת להתקיים ודאי והיא הייתה זו שהקימה את בית העלמין בסוף אותה מאה. בית העלמין התמקם בעיר התחתית, ברחוב גלובאצקי דהיום. לקראת סוף המאה הי"ח נתגלע ויכוח בין הציבור היהודי לבין בעלי העיר דאז- הרוזן ז'לינסקי. הוא, לדודו, רצה להעביר את בית העלמין ואת שטחו לייעד להרחבת שטח המטחנה ובתיהם של בעלי המלאכה. הוא הציע לצורך שימוש כבית עלמין חלקה בציידו השני של נהר אושביצה, ליד אוקוצ'ים. העניין נידון בפני המושל הגדול בלבוב והוא גזר שהחלקה לא מתאימה למטרות אלה ועצם העובדה של הצעת העברת בית העלמין ליהודים מעידה על חוסר כבוד למנהגים דתיים של דתות אחרות מצד הרוזן וסימן לחוסר סובלנות דתית.

בשנות ה-30 של המאה הי"ט כבר לא היה מקום בבית העלמין. בית העלמין, המוקף חומה, התקיים עד למלחמת העולם השנייה, אז החל תהליך ההרס שלו. בתום המלחמה, שלטונות העיר, בלי משים לב לכך ששארית המצבת עוד נשתמרה, בנו מוסכים על שטח בית העלמין. כעת ממוקמת שם חנייה והשארית היחידה מבית העלמין היא מה שנותר מחומת אבן.

קרוב לוודאי כי בתקופה שבה כבר לא היה מקום לקבורה בבית העלמין הישן בבז'סקו הוקם כבר בית עלמין שני ליהודים. הוא התמקם צפונית ממרכז העיר, בפירת הרחובות צ'רנובסקה ואוקליצ'קייגו. המקורות מצביעים על שנת 1846 כשנת ההקמה של בית העלמין הזה, אולם המצבות המצויות במקום כבר בשנים 1824 ו-1826 מפריכות טענה זו.

בית העלמין היה למקום קבורת יהודים מבז'סקו וכן מהיישובים הסמוכים. ב-1846 נקבר פה הצדיק הראשון מבז'סקו, אריה לייבוש ליפשיץ, בן חיים. לידו, נמצאים גם הקברים של צאצאיו: הבן- משולם זלמן יונתן והנכד- טוביה ליפשיץ. מעל קברותיהם עמד אוהל, אשר נחרב בשואה.

בית העלמין בשנת 1902 הורחב וחלש כבר על חלקות הנמצאות צפונית ודרומית ממנו. שנה מאוחר יותר כל השטח גודר.

בעת מלחמת העולם הראשונה בשטח בית העלמין הוקמה חלקה צבאית מס' 275, שבו נקברו 21 חיילים יהודיים ששירתו בצבא האוסטרו-הונגרי ושנפלו בקרבות בקרבת בז'סקו.

בשנות מלחמת העולם השנייה בבית העלמין נקברו יהודים שנרצחו בידי הגרמנים בשטח העיר, בין השאר נטמנו בו 200 איש שנהרגו ב-18 ביוני 1942. בית עלמין זה היה גם מקום של הוצאות להורג ובדצמבר 1942 הוצאו להורג בירייה כאן 15 בני אדם מז'אקליצ'ין.

לאחר 1945, בבית העלמין הוקמו מצבות סמליות של נספי השואה. ב-1947 הוקמה אנדרטה מעל קבר המונים ובו 200 קורבנות שנרצחו ביוני 1942.

בשנים שלאחר המלחמה, שמעון פלטנר הוא שדאג לבית העלמין והוא היה היהודי היחיד שנותר בבז'סקו. בשנות ה-60 של המאה הכ', ביוזמת אלימלך גלנץ מניו יורק הצליחו לבנות מחדש אוהל מעל קבריהם של הצדיקים מבז'סקו. בתוך האוהל נמצאות מצבות מעוטרות בעושר בפוליכרומיה. בשנות ה-80 של המאה הכ' שלטונות העיר השלימו את תיקון החומה המגדרת את בית העלמין. האוהל השני הוקם ביוזמת סנדר וקסמן ומשפחת איזון מארצות הברית מעל קבריהם של בני משפחת טמפלר (אפרים טמפלר, שניהל את בית התפילה בבז'סקו, אביו ברוך, רבה של בז'סקו, דודו אברהם אליעזר, שמש מבז'סקו וכן סבו פנחס טמפלר). בשנות ה-90 של המאה הכ' איבנה זוודסקה ממוזיאון ע"ש סטניסלב פיישר בבוכניה, ערכה את אוסף המסמכים הנוגע לבית העלמין וזה שימש אותה לפרסום בשנת 2001 של המונוגרפיה "בית העלמין היהודי בבז'סקו".

בשטח בית העלמין, המונה שני הקטרים, נשתמרו כ-300 מצבות. המצבה העתיקה ביותר היא של איטל, שנפטרה ב-1823 או 1824. הקבורה האחרונה התקיימה ב-10 באפריל 1950 כאשר נקברה ידוויגה זיירנצ'קה. ב-1992 בית העלמין היהודי בבז'סקו נרשם ברשימת האתרים לשימור תחת המספר A-354 מיום ה-8 אוקטובר 1992.